

במה ללומדי התורה

עומקא דפרשה

- שבת ט"ו בשבט
- על מזבחך
- שואל כענין
- שער הציון

- יו"ט ור"ה דט"ו בשבט
- על הארץ ופרי גפנה
- שמחת ט"ו בשבט
- על הארץ ועל פירותיה

פר' בשלה - בענין ט"ו בשבט
ערש"ק י"ד שבט תש"ע

חתימת על פרי גפנה

הרב אלקנה אוסטרן

כתב המחבר סי' ר"ח סעיף י' וז"ל, בברכה אחת מעין שלש של פירות דחול' חותם על הארץ ועל הפירות ובא"י חותם על הארץ ועל פירותיה וכו' עכ"ל. ובסעיף י"א כתב דעל היין חותם על הארץ ועל פרי הגפן או על הארץ ועל הפירות עכ"ל. והנה מדלא חילק המחבר בין יין של א"י ליין של חו"ל, משמע קצת דגם ביין של א"י חותם על פרי הגפן.

והנה בספר ההלכות קטנות ח"ב סי' נ"ה כתב וז"ל שאלה, מה שמסיימים בא"י על הארץ ועל מחייתה וכן על הארץ ועל פרי גפנה אי שפיר עבדי, תשובה, צריך לראות שבבהמ"ז מסיימין על הארץ ועל המזון ולמה א"א ועל מזונה, והיה נראה ששכח א"י בשבעה מינין אלו לפי שהם מזון ואור ומשמחין את העולם לפי שברוב מקומות אין נמצאים כולם ביחד, יש איקלים שאינו מוציא חטים ויש שאין בו תמרים ויש שאין בו גפנים וזתים, ומכלל שבחי א"י וכו' אלו השבעה שהם ראשים וטובים מן הכל נמצאים יחד, ולכן יש לשבח על הארץ ועל כל פירותיה יחד, אבל גפנה או על מחייתה שהם דברים פרטים אין בהם שבח כ"כ, ולפי"ז על היין יותר טוב שיחתום ועל פירותיה וכו' עכ"ל.

והנה שמעתי דמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א נוהג לחתום גם על יין של א"י "על פרי הגפן", שוב שאלתי קמיה למה אינו חותם על פרי גפנה, והשיב לי וז"ל לא מצינו נוסח זה עכ"ל. אמנם לענ"ד לכאורה יש מקור בראשונים לנוסח זה, דהנה בתוס' ר"י חסיד על ברכות דף מד. על הא דאמר ר' יוחנן דעל פירות א"י חותם על פירותיה כתב וז"ל, נראה דה"נ יש לברך בבהמ"ז לבני א"י על הארץ ועל מזונותיה במקום על הארץ ועל המזון עכ"ל. וכן איתא להדיא באגודה על ברכות דף מד. והנה בספר פאת השולחן בפרק ב' סעיף י"ד כתב בפשיטות דלפי הראשונים הנ"ל ה"ה בעל המחיה בא"י חותמין על מחייתה עכ"ל. עוד ראיתי בספר כפתור ופרח ריש פרק י' דכתב מעצמו דמסתברא דה"ה בבהמ"ז יחתום על מזונותיה וכן בעל המחיה יחתום על מחייתה עכ"ל. (ועייין בחכמת אדם על מצוות התלויות בארץ [לבעל החיים] שער משפטי ארץ י"א י' הדעתיק דברי הכפתור ופרח הנ"ל להלכה).

וא"כ לענ"ד יוצא דלפי הראשונים והכפ"פ הנ"ל מוכח להדיא דלא כסברת ההלכות קטנות דגם בחיטים ושעורים עצמם נשתבחה א"י, והיינו דכל מין משבעת המינים מצד עצמו נשתבחה בו א"י, ואע"ג דגם בחו"ל מצינו דנשתבחה במינים מסוימים (וכמו שטען ההלכות קטנות) מ"מ הרי כתב האמרי נועם ב"ש הגר"א בברכות דף לה. וז"ל שם, ז' המינים הגדלים כא"י (היינו חו"ל) ה"י יונקים מא"י וכו', דהא בחו"ל נמי יש ז' המינים, וקרא משבח א"י בשבעת המינים אלא מפני ששבעת המינים יונקים מא"י וכו' עכ"ל. וא"כ כיון דמוכח מהראשונים הנ"ל דא"י נשתבחה בכל מין בפני עצמו ולכן צריך לחתום על מחייתה, א"כ ודאי דה"ה דהשותה יין מא"י צריך לחתום על פרי גפנה. ומה שלא זכרו הראשונים הנ"ל להדיא דהשותה יין של א"י צריך לחתום על פרי גפנה, נראה לענ"ד משום דכיון דיש שיטות בראשונים הסוברים דתמיד בחתימה של על הגפן חותמים על הפירות, וכמו שהביא שם התוס' ר"י חסיד בעצמו, ממילא לשיטתן פשיטא דבא"י חותמין על פירותיה כדיון פירות שבעת המינים, לכן לא נחתו הני ראשונים לחלק בין יין דא"י לחו"ל, ובכפתור ופרח הנ"ל מבוואר להדיא בדבריו דבין חותמים על הפירות, וא"כ פשיטא דבא"י חותמין על פירותיה, לכן לא ביאר דין יין של א"י וכנ"ל.

והנה בחדושי הרא"ה בברכות דף מד. כתב וז"ל ובחמשת המינים חתמין על המחיה, ובהא לא ידעין לאפרושי בין דידן לדידהו וכו' עכ"ל. מבוואר ברא"ה דחתמין בא"י על המחיה ולא על מחייתה, אלא דלא ברירה ליה למה באמת לא מחלקין בין א"י לחו"ל (ולענ"ד מדלא ברירה ליה ע"כ מוכח דסבר כהגר"א הנ"ל ודלא כביאור ההלכות קטנות) והנה מצינו במרומי שדה שם בברכות, ובשו"ת הר צבי סי' ק"ח דכתבו טעם למה בעל המחיה לא מחלקין בין א"י לחו"ל, והוא משום דכוסמין ושכולת שועל ושיפון אע"פ שהם מחמשת מיני דגן, מ"מ לא נשתבחה בהן א"י וממילא בהם ודאי דלא מצינו לחתום על מחייתה, וא"כ כדי שלא לחלק בין ה' מיני דגן נהגו לחתום על המחיה גם בחיטים ושעורים עכ"ל. ולענ"ד לפי דברי האחרונים הנ"ל יוצא דבין של א"י ודאי חתמין על פרי גפנה דאין שום סיבה לחלק בין פירות ליין. עוד מצינו באור שמח בפרק ח' מברכות דכתב

תואר יו"ט ור"ה לט"ו בשבט

הרב מרדכי גוטליב

ברי"ה ר"ה תנן ד' ראשי שנים הם בא' בניסן וכו' בא' בתשרי וכו' בא' בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש, בה"א בחמישה עשר בו, ע"כ.

וצ"ב מה שקורא התנא שם 'ראש השנה' לכולם, [דריהטא דלישנא שכולם ראשים הם לשנה], טפי הו"ל ד' זמנים וכיו"ב (ועי' במאירי), דקצת נראה ששוין בשם זה לאיזה ענין. וברמב"ם (מע"ש פ"א ה"ב) כתב, 'בא' בתשרי הוא ר"ה וכו' וכל מקום שנאמר ר"ה הוא אחד בתשרי, ובט"ו בשבט הוא ר"ה למעשר האילנות', וצ"ב מה ראה הרמב"ם לציין כאן שבכ"מ שנאמר ר"ה וכו', ולכאורה נראה דעתו להדגיש שענין ר"ה האמור בא' תשרי, חלוק מהאמור בשאר הנזכרים במשנה, ושלא נטעה לומר במשניות אחרות שהובא סתם ר"ה שהכוונה לשאר, שהרי כללם התנא, וצ"ע.

ובשו"ע או"ח (סי' קלא ס"ו), 'נהגו שלא ליפול על פניהם וכו' ולא בט"ו בשבט', ובביאור הגר"א 'שהוא ר"ה לאילנות וכמו כל ד' ר"ה שהן יו"ט', וצ"ב מה כוונתו. ועיין במרדכי פ"ק דר"ה סימן תש"א, (והו"ד בב"י תקעב, ע"ש) שנשאל בפגע בה"ב בט"ו בשבט אם מתענין, והשיב, 'כך דעתי נוטה שהתענית נדחה וכו', ואין קובעין תענית בו ביום, שלא מצאנו תענית ב"ה ותנן ד' ראשי שנים הן, ותו, דקתני בהדי הדדי, וכי היכי דשאר ליתא בתענית וכו' ואע"ג דאינהו עדיפי מיניה, כיון דקתני בהדי הדדי, בהא דמיא אהדדי', נקט כאן ב' טעמים. א. דנקרא ר"ה לאילנות. ב. דזכרן התנא יחד עם שאר ימים דליתא בתענית. ולכאורה דברי הגר"א עולים יותר כטעם ב', אלא שהוסיף הגר"א לאמצו מטעם זה גם בשם יו"ט, וצ"ב, היכן מצינו דהשאר ימים טובים נקראים יו"ט זולת א' בתשרי, ומה שבהם אין אומרים תחנון, משום דהם ר"ח שהוא קצת יו"ט כבתענית יז' (ועיין היטב בבגדי ישע מבעל השל"ה על המרדכי שם).

ומוכרח לפ"ז שיעקר הטעם מצד שנקראו ר"ה, ולסיבה זו כללם התנא וס"ל דגם בא' אלול וא' ניסן עיקר איסור התענית אינו מצד הר"ח דאתרמי שהוא אותו יום, אלא זהו מצד היו"ט שבהם, מצד שנקראים בשם ר"ה, [דהא א' ניסן הוא יו"ט מעוד טעמים, כדאיתא בתענית יז' ויו"ט דאי שם עדיף, דאוסר נמי יום שלפניו, וזה לא מצינו בר"ה דט"ו בשבט, ועי' שו"ע תקפ"א ובמ"ב שם, וכן בסי' תקע"ב, וצ"ע]. וסברא זו למתני מדברי העמק ברכה (תענית אות ד) ע"ש, ומובן לפ"ז שדקדק הרמב"ם לומר שהגם שבדוקר ניתן להם שם ר"ה, לאו לכל מקום, כי סתם ר"ה בכל מקום לא יתכוין התנא אלא לר"ה דא' בתשרי.

ובמהרי"ל (מנהגים, ימים נוראים אות י') כתב וז"ל, 'אמר מהר"י סגל דאין להתענות בשבת בתוך עש"ת, ובשני ימים דר"ה וכו', דהואיל ואיתקש לט"ו דשבט בארבע ראש השנים, ואמרינן ט"ו בשבט שחל ביום ב' ה' שקבעו בהן ציבור תענית נדחה התענית מפניו', ולכאורה תלי תניא בדלא תניא.

אכן דבר נפלא מצינו בתרגום שני (אסתר פ"ג) שכשהפיל המן הרשע גורלות לחודשי השנה, כל חודש מצא בו זכות אחרת, ועל שבט כתוב 'בשבט לא עלה בגלל די ביה הוא ריש ירחא שתא אילינא די מנהון מיקרבין בכוריא', כלומר, דלגבי זה הוא ראש חודשי השנה, ומשמע שעשו יו"ט של שמחה משום שמאז מתחיל הכנת הפירות למצות הביכורים.

[ועיין ר"ה טז. 'אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם שבעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן', ודוק דזמן הבאת הביכורים מעצרת, עיין רמב"ם פ"ב מביכורים ה"ג, וא"א להביא מפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט על פירות שחנטו אח"כ, ע"ש בה"ז, ולפי"ז י"ל דמש"כ המג"ח שמרבים במיני פירות, עיקר הענין בפירות מז' המינים].

לפי"ז ט"ו בשבט הוא יו"ט של שמחה [ואולי לכך נקט הגר"א לשון יו"ט ולא סתם ר"ה]. וכיון שזה היה ברור שלא מתענים בו, עמד מהרי"ל ודימה ר"ה לט"ו בשבט, כי בר"ה לא מצינו זה להדיא, וכיון דר"ה הוא יום דין, אפשר דאין לאסור בו תענית, דלכמה דברים חלוק משאר יו"ט מצד זה (ועי' בשו"ע או"ח סי' תקצ"ז), לכך כתב מהרי"ל דמ"מ הואיל, ותרווייהו הושוו במתני, ממילא דינם אחד, וכיון שכן נאה לר"ה דתשרי ג"כ שם יו"ט, ואולי משה' הקישו המהרי"ל במיוחד עם ט"ו בשבט, ולא עם א' ניסן או א' אלול, ואכמ"ל.

שמחת ט"ו בשבט

הרב נ. פרנקל

בהלכה מבואר דיש ענין של קצת שמחה בט"ו בשבט, דמחמת כן אין אומרים בו תחנון (או"ח קל"א ס"ו) וכן חתן ביום חופתו אינו מתענה בו (מג"א סי' תקע"ג סק"א). ולכאורה אפשר לבאר דהשמחה היא מצד התחלת המצוה דמעשרות. עפ"י מה דמצינו בשע"ת סי' תקלא שהענין של שמחה שעושיין בתגלחת הראשונה של קטן הוא משום תחילת מצות פיאות הראש, וה"נ שייך שמחה משום שבט"ו בשבט מתחילה מצות המעשרות של שנה זו. (כמדומה ראיתי כע"ז באיזה ספר).

אך יש לחלק דשם יש מעשה של תגלחת שמגלה שמשאירים הפיאות, משא"כ כאן אין מעשה. אלא י"ל שבמ"ב קל"א ס"ק ל"א כתב הטעם דא"א תחנון משום דהוא ר"ה לאילנות, והוא מהב"י. ובהגר"א שם ס"ק י"ג דהוי יו"ט ככל ד' ר"ה. (ובדמשק אליעזר שם פי' בפסח נידון על התבואה וכו'. והוא תמוה, דהתם נאמר בד' פרקים העולם נידון, ואילו הגר"א כתב ד' ר"ה. וכן ראיתי בשם הברכת אליהו שהשיג עליו.) ונראה כוונתו למשנה דריש ר"ה ד' ראשי שנים הם, א' ניסן וכו'. אך צ"ב מנ"ל דכולהו י"ט הם. אמנם ראיתי מביאים מהמרדכי (ר"ה סי' תש"א) שהשיב דאין מתענין בט"ו בשבט משום דאין מתענין בר"ה, ותנן ד' ראשי שנים הן, ותו דקתני בהדי הדדי וכו', ואע"ג דאינהו עדיפי וכו'. ונפסק כדבריו באו"ח תקע"ב ס"ג. ועדיין צ"ב תוכן הענין. ושמה י"ל דכמו שבר"ה יש גילוי מלכותו ית' וע"ז יש לשמוח כמבואר בפסוקים רבים, כן בשאר ר"ה הנ"ל יש גילוי מלכות מסויים.

שעורה בשבעת המינים

הרב י.ש. שטראוס

צ"ע מהו גודל שבחה של ארץ ישראל שגדל בה שעורה, שעיקרה למאכל בהמה [כמבואר בסוטה יד.]. והנה שיטת הב"ח ששכר שעורים יש לו חשיבות דז' המינים לגבי קדימה בברכה, ולפי"ז אולי יש ליישב קצת שמעלתו היא שעושיין ממנו שכו, אבל שיטת המג"א (שם סק"ב) שאין לשכר חשיבות דז' המינים, [וע"ע בפמ"ג סי' ר"א מ"ז סק"ו] ולפי"ז א"א ליישב כן, ויל"ע.

על הארץ ועל פירותיה

הרב אברהם ישע"י פרידליס

בנוסח ברכת מעין ג' כשמברך על פירות ארץ ישראל מסיים "על הארץ ועל פרותיה", וכשמברך על יין של א"י מסיים "על הארץ ועל פרי גפנה", וצריך להבין, מדוע כשאוכל מחיטה ושאר מיני דגן של א"י, לא מסיים 'על הארץ ועל דגנה', ונראה לומר, דפירות ויין הם דברים מוגמרים ומוכנים לאכילה, משא"כ חיטה ושאר מיני דגן, היות ואין אוכלים אותם כצורתם, לכן אין לומר בנוסח הברכה 'ועל דגנה', ומהאי טעמא גם אם אכל דגן של חו"ל, אין לומר 'ועל הדגן'. וכן מצינו בברכה ראשונה של לחם ומזונות, שאין מברכים עליהם בורא מיני דגן, כברכות פרי העץ ופרי האדמה, מאותו הטעם, ולכן מסיים 'ועל המחיה', שפירושו ברכה כוללת על כל מיני הדגן, ואין לומר דיסיים 'ועל מחייתה', כיון דמחיה אינו סוג מאכל, משא"כ פירות ויין שהם מינים מאכל.

אמנם שנהג בני ספרד לברך על מזונות מארץ ישראל 'ועל מחייתה', אולם כיום, שרוב החיטה באה מחו"ל, אפילו במקום ספק, לא נוהגים כן בני ספרד.

ומן הראוי לזכור שבתקופה זו, לאחר שנת השמיטה, מצוי הרבה יין ומיץ ענבים מיבול חו"ל, ועל כן יש לחתום בברכת מעין ג' "ועל הגפן", כי מצוי שמתוך שיגרא דלישנא מסיימים "ועל גפנה".

שבת ט"ו בשבט

הרב צ. גלעזר

יש לעיין בט"ו בשבט שחל בשבת, אם יש לקיים את מנהג אכילת הפירות דוקא ביום השבת ולא בלילה, משום דכבוד יום עדיף. או שמא כיון שאינו בא מחמת כבוד השבת כלל, אין לו שייכות עם עניני שבת וליכא חסרון אם יאכל בלילה.

ונראה דמ"מ אף שאינו בא מחמת השבת, אך סו"ס מתקיים בזה עונג שבת כמ"ש בס' העיתים (סי' קצה) ומבעי לאיניש למטרך בע"ש לתקוני מגדא ופיירי לצורך השבת, חדא מפני עונג שבת, ועוד להשלים מאה ברכות וכו'. (ועי' שו"ע סי' קצט ורנ). ויתירה מזו דאף יש בזה כבוד שבת, כמ"ש הראב"ה (סי' קצז) **וכבוד שבת וי"ט בפירות**, כדאי במו"ק (יג): וכו' מעטר שווקי ירושלים בפירות מפני כבוד יו"ט. וא"כ שייך בזה כבוד יום עדיף.

אכן אע"פ דמתקיים בזה עונג וכבוד, מ"מ לכאוי ככה"ג אינו נכלל בהוצאות שבת, למ"ש רש"י בביצה טז. דלפי מה שרגיל ממצויים לו, עיי"ש, והכא הא אינו רגיל בריבוי פירות כזה אלא הוא מיוחד לט"ו בשבט.

הרב מנחם ש. כהן

תחנון בט"ו בשבט

אור"ח סי' קלא נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו באב ולא בט"ו בשבט. וכתב הגאון ז"ל שהוא ר"ה לאילנות, וכמו כל הדי' שהן יו"ט, עכ"ל.

ולא נתפרש לן שהרי ד' ר"ה שנשנו בריש מס' ר"ה לא הוו יו"ט. ואפשר שכיון למתניי ב"ר"ה טז. בארבעה פרקים העולם נדון, שמהתם חזינן שיש שייכות בין דין ליו"ט, אכן לא אשכחן שיש דין בט"ו בשבט. ומקור דברי הגר"א ריצב"א מובא בהגה"מ פ"א שופר ובמרדכי פ"ק דר"ה ועיי"ש וצ"ת.

ר"ה לאילן בחו"ל

במחלוקת התנאים מתי ר"ה לאילנות מבואר בגמ' ר"ה יד. שסברת התנאים שבשבט ר"ה לאילן הואיל ויצאו רוב גשמי שנה, ומעתה הגדלים גדלו על הגשם שכבר קיבלו. ובאחרונים כתבו לעורך שדכיון דנפ"ל מסברא, א"כ הדין נותן דבמקומות שסדר גשמי שנה בהיפוך מאר"י לא יהא שבט ר"ה, דכיון שלא ירד גשם בזמן שאחרי סוכות, גידולים אלו הגדל אחרי ט"ו בשבט לא על גשמי שנה שעברה דהרי בתחילת החורף שם אין גשם. ועי' מנחת שלמה סי' סב בזה. [וכמדומה שהדעת נוטה שכיון שחייב להיות תאריך קובע, אזלינן בתר ארץ ישראל].

ברכת שהחיינו באכילת אתרוג

מנהג כמה קהילות לאכול פירות בט"ו בשבט כמובא בצוואת השבט מוסר ועוד, ויש שנהגו לאכול מרקחת מאתרוג שברכו עליו בסוכות. [ובגמ' ר"ה יד. ר"ע ליקט אתרוג בט"ו בשבט, אמנם שם אינו אתרוג מסוכות ודוק].

וידוע שאין לברך עליו ברכת שהחיינו מכמה טעמים שנשנו בפוסקים:

- א. דדר באילנו משנה לשנה ואין ניכר בו חידוש הפירות [ויש לברר במציאות בזמננו].
- ב. כיון שאוכלים אותו במרקחת אין ניכר בו החידוש של שנה זו.
- ג. דכבר ברכו עליו שהחיינו בחג הסוכות. כן הובא בשם האחרונים. וטעם זה לא נתפרש לי דכיצד שהחיינו על מצות נטילת ד' מינים תפטור שהחיינו על אכילת הפרי, וצ"ע.

ועל מזבחך

הרב צבי יהודה קראוס

מצינו בנוסח ברכה מעין שלש שהוסיפו חז"ל דבר שאינו בברכת המזון, והוא מה שתיקנו לומר "רחם נא ד' אלוהינו על ישראל עמך. ועל מזבחך ועל היכלך", והנה הא דתיקנו "ועל היכלך" י"ל דהוא נגד מה שתיקנו בברכת המזון "ועל הבית הגדול והקדוש" אולם הך בקשה של "ועל מזבחך" הוא דבר שהוסיפו בברכת מעין ג' ואינו בנוסח ברכת המזון, ויש להבין מה ראו על ככה להוסיף בקשה זו.

ונר' דהדבר מתבאר יפה עפ"מ"ש מרן הגר"י ז"ל [מובא בכתבי התלמידים, ע' הגדה של פסח 'מבית לוי', ברכת על הגפן] לבאר הא דאומרים, 'ובנה ירושלים עיר הקודש... ונאכל מפריה ונשבע מטובה', דלכאוי מה ענין אכילת פירות א"י לברכת בונה ירושלים, וביאר דקאי אאכילת פירות מעשר שני שהוא בתוך ירושלים דוקא, ולכן מתפללין 'והעלנו לתוכה...ונאכל מפריה', וע"ש שביאר לפי"ז דמה שמסיימים 'ונברך עליה בקדושה וטהרה' קאי ג"כ על אכילת מע"ש, דהוא בטרה דוקא. [ונר' להוסיף לפי"ז דהך 'ונברך עליה' קאי אהא דא"י בגמ' ברכות מ' ע"ב, 'לא שכחתי מלברכך, דאמע"ש קאי, ע"ש].

והנה, יעויין בתוס' מכות דף י"ט ע"א בד"ה ואי אהא דא"י שם בסוגיא דהוקש אכילת פירות מע"ש לבכור, ודעתם שהוקש לכל ענייניו, וכמו דבבכור בעינן שיהיה המזבח קיים כך גם לאכילת מע"ש, ובזמן שאין המזבח קיים, גם אם יש בית המקדש אין אוכלין פירות מע"ש, עיי"ש ה"ה.

ומעתה מתבאר היטב הא דהוסיפו חז"ל בקשה על בנין המזבח בברכת מעין ג', דכיון דברכה זו קאי אאכילת פירות מע"ש, לכן מבקשים גם על בנין המזבח, דבלי מזבח אין אוכלין פירות מע"ש, וכנ"ל.

« המושך - חתימת על פרי גפנה

ביאור אחר לחלק בין על המחיה ולבין על הפירות, וגם לפי דבריו לענ"ד היינו דוקא בעל המחיה ולא בעל הגפן עיין שם.

היוצא מכל הנ"ל דשיטת תוס' ר"י חסיד והאגודה והכפ"פ דבא"י חותמין על מחייתה, ועל פרי גפנה, ואע"פ דלא קיי"ל כדבריהם לענין על המחיה, היינו משום דמחלקינן בין על המחיה לעל הפירות כדברי האחרונים הנ"ל, אמנם לגבי ברכת היין דאין מקום לחלק וכנ"ל, ממילא קיי"ל כהראשונים אלו דחותמין ביין של א"י על פרי גפנה.

ראש השנה לאילנות

במשנה בתחילת ר"ה בא' בשבט ראש השנה לאילן כדברי ב"ש, בית הלל אומרים בחמשה עשר בו. וכ' רש"י לענין מעשר שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר שבט, שבאילן הולך אחר חנטה. ועי' רש"י על הר"ף דלגבי מעשר, ר"ה לאילן בשבט הוא **מדרבנן**. ולכן הוא רק למעשר פירות דמדרבנן, אבל בתירוש ויצהר ר"ה אינו בט"ו בשבט. וכ"כ הר"ן בחי' (יד). לגבי זית דר"ה בתשרי. ועי' פנ"י. אך בדעת הרמב"ם כ' החזו"א (שביעית פ"ז יב) דכל האילנות בשבט. והר"ן הוסיף נפק"מ לענין מעשר עני.

ועיקר הנפק"מ היא לגבי **ערלה** בשנה הרביעית, שבזה נא' הילפו דשייך ר"ה באמצע השנה בגמ' (ר"ה י) ובשנה הרביעית וכו' פעמים שברביעית ועדיין אסורה. ופירש"י כגון שמיהרו פירותיו לחנוט קודם שבט. [וכ"פ הרמב"ם מע"ש ט, וטוש"ע י"ד רצד]. עוד כ' האחרונים דנפק"מ לענין שניה הנכנסת לשלישית (לק' יד), עי' טו"א ורש"ש.

ועוד נפק"מ לענין **ביכורים** שאין מביאין מן החדש על הישן, וכ' הרמב"ם בהל' ביכורים (ב,ז) שנקבע לפי ט"ו בשבט. ועי' בחי' רא"ל (ח"א טז) דהוא משום דא"צ שם פרי לענין ביכורים.

ט"ו בשבט לענין קדושת שביעית

רבינו חננאל בר"ה (טו): כ' דדין שביעית נוהג רק במה שחנט אחרי ט"ו בשבט, וכ"כ הערוך (ע' בנות שבע). וכ"כ השל"ה (שער האותיות קדושת האכילה, שביעית אות נה) בד' הרמב"ם. וכ"כ הטו"א (יד) והערו"ל"נ סוכה מ. דאין סברא לחלק בין מעשר לשביעית. ועי' תו"כ פ' בהר (א,ד), כיון שיצאת שביעית וכו' מותר לעשות מלאכה בגופו של אילן אבל פירותיו אסורים עד ט"ו בשבט.

אך עי' רש"י סוכה לט: (ד"ה ומשני) דמשמע דלגבי שביעית אזלינן אחר תשרי אף באילנות. וכך הפשוט ברמב"ם הני"ל [כן נקטו הפאה"ש והרש"ש ועוד]. וכ"כ הרדב"ז (ח"ו ב"א רכא). וכ"כ בפשיטות בתוס' רעק"א (ה). וכ"כ הפאת השלחן (שביעית כבי,ד) שדחה דברי השל"ה, עיי"ש. וכ"כ הכפ"ת והשפ"א בסוכה שם, וכן נקט החזו"א (שביעית ז,ג).

וביאר הקה"ר (שביעית ד) החילוק, דט"ו בשבט הוא רק לדינים שהם על הפירות מחמת עצמן, אבל בשביעית קדושת הפירות היא בכח קדושת הארץ, ולכן היא תלויה בשבת הארץ דהיינו מתשרי לתשרי. וע"ע מנח"ח ח"ח צז, מו"ז ח"ב קנו, ושיעורי שביעית טו.

טעם קביעות ר"ה בשבט

בר"ה יד. מבואר הטעם **הואיל ויצאו רוב גשמי שנה**. ופירש"י שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה. [ועי' חת"ס או"ח יד דהוא בכלל מ"ש בירוש' דהטבע משועבד לתוה"ק, שהרי ביטול הפירות תלוי בחמה ומ"מ נקבע עפ"י ט"ו בשבט שהוא לפי הלבנה] ועי' מאירי שהוא בצירוף שתשש כח תקופת טבת ואין הקרירות חזק כ"כ ולכן החנטה הולכת ומתגברת.

והתוס' (ד"ה באחד) כ' כל החנוטים קודם זמן זה היינו על גשמי שנה שלפני תשרי. וכ"כ הריטב"א והר"ן בחי' (י) דטעמא דמלתא כיון דאילן גדל על רוב מים של שנה שעברה, וכל שהוא חונט בין תשרי לט"ו בשבט היינו מחמת ניקת מים שלפני ר"ה, ומאותה יניקה חנטו פירות הללו, ולפיכך הרי הם **כאילו חנטו קודם תשרי**.

ומשמע דאין זמן זה גורם את החנטה אלא הוא סימן. והיינו דלרש"י הוא ענין **טבעי** שהפירות מתחילים לחנוט בט"ו בשבט, ולכן כאן תחילת השנה שלהם. אבל שי' התוס' והריטב"א והר"ן כמ"ש הטורי אבן (ד"ה הואיל) בד' התוס', **ד"ה לאילן הוא ג"כ בתשרי אלא שט"ו בשבט הוא גילוי מילתא** שהחנוטין עד אז הם מגשמי שנה שעברה, עיי"ש.

והביא הטו"א דבירוש' (ר"ה פ"א ה"ב) פליגי בזה אם הטעם שכבר יצאו רוב גשמי שנה, או שעד כאן הן חיינין ממי השנה שעברה. אך עי' חזו"א שביעית סי' ז ססקי"ג דגם למ"ד הב' ודאי דמועיל בו גשמי השנה הבאה גם קודם ט"ו בשבט. [ועי' בפ"י הר"ש לתו"כ פ' בהר דנקט כן לחומרא ולא לקולא]. ועיין קה"י שביעית ד באריכות.

וביו"ד רצד ס"ד (הל' ערלה) כ' הש"ך והט"ז רק הטעם דתוס' והר"ן. ולפני"ז הכריע בשו"ת הר צבי (או"ח ב כט) דט"ו בשבט הוא ר"ה לאילנות גם **בארצות שטבען הפוך** [כגון ארגנטינה ואוסטרליה], שבזמן שבא"י חורף שם קיץ. ועי"ש דאף לרש"י י"ל שא"י קובעת לכל העולם.

וכ"כ במנחת שלמה (סב,ו) דמהא דט"ו בשבט אינו תלוי בתקופה [אע"פ שביטול הפירות תלוי בחמה], מוכח דבאמת **ט"ו בשבט הוא הלל"מ**, רק נתנו בגמ' טעמים לזה.

אכילת פירות בט"ו בשבט

כ' המג"א בסי' קלא סקט"ז (בשם התיקון יששכר) בט"ו בשבט ר"ה לאילנות ונוהגים האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות. ועי' כה"ח (צז) דכן יש נוהגין בספרד. ובשבט מוסר פט"ז (קב) כ' "בני הוי זהיר לברך על פירות בט"ו בשבט, שמנהג ותיקון הוא". ובדבריו משמע דהעיקר הברכה וא"כ אין ענין בריבוי.

ועי' בסידור הריעב"ץ שכ' **בארץ ישראל** נוהגין להביא כמה מיני פירות האילן לברך עליהן ביום זה שהוא ר"ה שלהן, שיתברכו גידולי האילנות היום. [ובמועד לכל חי כ' לסדר מכל פירות האילן ופירות הארץ].

אכן במג"א משמע דא"צ מפירות אר"י, והק' הפרי צדיק (ט"ו בשבט ג) דהרי ענין ר"ה לאילנות הוא מפני שאז יצאו רוב גשמי שנה בא"י ומה ענין לאכול פירות חו"ל. ותני עפ"י תענית י. דא"י שותה ממי גשמים וכל העולם כולו משויירי תמצית, נמצא דגם פירות חו"ל תלויים בגשמי א"י [ואפ"י כשבח"ל קיץ מ"מ הגשם בזמנו הוא רק מההשפעה דא"י].

בס' אדני פז (אלטונא תק"ג) כ' דאפשר לומר טעם למנהג זה דעי"י שמרבים בפירות יזכור שהוא ר"ה לאילנות ויתפלל עליהם שיתברכו הפירות [כעין שאמרו בר"ה מפני מה אמרה תורה הביאו שתי לחם בעצרת, וכו'] וכ' ד"ל שפירות האילן נדונים תרי דיני [כתבואה] הא' בר"ה והב' בט"ו בשבט שהוא **יומא דדינא דפירות, ומשו"ה מרבים בפירות לזכור להתפלל עליהם**.

עוד כ' בפרי צדיק (ב) דנחשבת אכילת מצוה שאפשר לתקן עי"ז כל האכילות שיהיו בקדושה, עיי"ש.

קדושת וסגולת פירות אר"י

כ' הטור (או"ח רח) ד"א שאין לומר בנוסח ברכת מעין שלש "ונאכל מפריה ונשבע מטובה", כיון שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים המצוות התלויות בה. ותמה הב"ח "הלא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה, היא נשפעת גם **בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה**". וכ' דמשו"כ ראוי לומר ונאכל מפריה "כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבע מטובתה". והמור וקציעה שם כ' שאנו צריכים לאכול מפריה ולשבוע מטובה "כי **פירות א"י מוסיפים כח וחכמה**, כמ"ש בב"ב (קנה). באוירא דמחכים".

בחת"ס (בסוף חולין דרוש ש"ש השייך לדף קי ד"ה והנה) כ' דהשבח "ארץ זבת חלב ודבש" מורה על קדושת הארץ ופירותיה "כי הם **מולידים קדושה בנפש האוכל אותם** ומוסיף אהבה ודביקות בה, כי התורה הבוררה בלי סיג ופסולת נקרא דבש וחלב... כן פירות א"י. ורמז לדבר זבת חלב ודבש ס"ת אותיות **שבת** כי בכל מאכליה קדושה כמו סעודת שבת", עיי"ש. וכן אמרו בשם האר"י שפירות א"י מביאים את האדם ליראת שמים.

ובסוף פ' בשלח כתיב (טז,לה) ובני ישראל אכלו את המן וכו' עד באם אל קצה ארץ כנען. [ועי' קידושין לח]. וכ' האלשיך בס' יהושע (ה,יב) הטעם שתלה שביתת המן באכילה מעבור הארץ, הוא מכיון "שרצה הקב"ה שיבואו מקודש לקודש" ולכן בירך את המן שיתקיים לאכול ממנו עד שיתחילו לאכול מתבואת א"י "שנכנסו **מקדושת המן ללחם הארץ**" עיי"ש.

והיינו שכח קדושת פירות אר"י כקדושת המן. וכ"כ החסד לאברהם (מעין ג' נהר כא ומובא במדרש תלפיות ע' א"י) בטעם שרק במדבר יד מן, משום שבאר"י א"צ מן כי הפירות הם ע"י הקדושה, ואותה הרוחניות שיש במן מתלבשת בפירות הקדושים של אר"י. וכע"ז כ' החת"ס בפ' בהר (כה,ה) ששפעת אלוך מועלת מושפעת **בפירות הארץ כעין מן שבמדבר**. ויתירה מזו כ' בתשו' (או"ח סו"ס קצז) "וכבר היה נ"ל שירידת המן במדבר מ' שנה לא היה דבר חדש, אע"פ שחז"ל יחסוהו לבין השמשות, מ"מ נ"ל שהיה אותו הרוחנית ושפע אלקי מצינורי מעלה שהיה מעותד לירד על תבואת ז' עממי שבא"י...". [וע"ע חת"ס פ' שלח עה"ה וישאווהו].

כח חידו"ת בט"ו בשבט

באסיפת זקנים לר"ה הובא מהחידושי הר"ם שכשם ששפע הגשמים והחנטה תלוי בט"ו בשבט כך שפע הרוחני פרנסת צרכי הנפש, תחילת הגלותו בט"ו בשבט [והאמת היא שהשפע יורד לאילן שהוא עץ החיים וממנו לשאר עצי האילן, ולכן נא' ר"ה לאילן בל' יחיד]. ובס' רמתיים צופים כ' בשמו שאפשר להכיר בחידו"ת שנאמרו קודם ט"ו בשבט... ובחודש שבט מגישים מן השמים חידושי תורה מה שהאדם יחדש כל ימות השנה.

ובשו"ת ארץ צבי (ח"ב דרוש א') כ' בשם האבנ"ז שעיקר ר"ה לאילן קאי על חידו"ת, שכח הצומח להצמיח דבר חדש ומזה בא גם כח הצומח בתורה לחדש חידושים ולהמשיך פירושים חדשים לתורה וכ' שהאבני נזר אמר שבכל שנה אחרי ט"ו בשבט מרגיש שינוי בחידושי תורה שלו.

דרשות שב"ק

פר' בשלח - שירה

שיעור כפרה"ש מפי מורנו **המרא דאתרא** שליט"א
מתקיים בהיכל ביהמ"ד המרכזי רח' שד"ח 18
בלילי שב"ק בשעה 8:45

שיחת הגאון רבי **יעקב ישראל בייפוס** שליט"א
תתקיים בהיכל ביהמ"ד "היכל יצחק" (מצד שמאל)
בליל שב"ק בשעה 9:15

שיחת הגאון רבי **יואל שורץ** שליט"א
תתקיים בהיכל ביהמ"ד "אוהל מנחם" רח' מש"ח - נודע ביהודה
בליל שב"ק בשעה 9:15

שיחת הגאון רבי **יואל שורץ** שליט"א
תתקיים בהיכל ביהמ"ד "היכל יצחק"
בין קב"ש למעריב

שהשמחה במעונם

פר' בשלח - שירה

שמחת **הקידושא רבה** לרגל הולדת הבת
להרב **אברהם גוטל** שליט"א
תתקיים ביום שב"ק בהיכל ביהמ"ד "המרכזי"
נאות הפסגה רח' הריטב"א 1 לאחר תפילת מוסף,
נשים בביתו רח' הריטב"א 5

קידושא רבא לרגל סיום כתיבת נביא שופטים
יתקיים בביהמ"ד "מאור חיים" ביום שב"ק לאחר תפילת מוסף
בהשתתפות מורנו הגאון ר' **זאב פהן** שליט"א

הגליון נתרם
לרגל שמחת הבר מצוה
להבחור **נתן חיים** נ"י
להצלחתו בתורה ויר"ש

ביהמ"ד "היכל יצחק"

בית הוראה
בראשות רב ביהמ"ד

יענו בו לשאלות הציבור הרבנים הגאונים
בימים א-ה בין השעות 8:30-9:00 בבוקר
בחדר השיעורים שע"י ביהמ"ד

ביהמ"ד "הניכח הישיבות"

בראשות הגרא"ל ברזל שליט"א

כוס תנחומים

שולחים אנו תנחומנו
למשפחת **בויאר** הכבודה
על פטירת אביהם ממתפללי בית המדרש החשובים
שייף עייף ושייף נפיק
ולא מחזיק טיבותיה לנפשיה נזדכך ביסורים רבים
הרה"ג ר' **אורי בויאר** זצ"ל
ב"ד צבי יצחק אייזיק זצ"ל
המקום ינחם את המשפחה
ולא נשמע שוד ושבר גבולנו אכ"ר
מורנו הרב המתפללים

נושאי הפרשיות הבאות

- יתרו - זכור את יום השבת (כז,ז)
- משפטים - השבת אבידה (כג,ד)
- תרומה - כבוד מקדש מעט (כה,ה)
- תצוה - הערות בעניני פורים
- כי תשא - פיטום הקטורת (לד-לח)

ד"ת מתאימים [עד 700 מילים]
אפשר להניח בצירוף שם מלא וטל', בתיבת "עומקא דפרשה" בפתח אוצה"ס בית
יוסף רח' שדי חמד. או לשלוח בדוא"ל הנ"ל.
חומר יתקבל בכל שבוע עד יום שלישי בערב [ד"ת בכת"י עד יום א'].
אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

הערות והארות לחידו"ת שבגליון ניתן לשלוח לדוא"ל:
gal200@neto.bezeqint.net או בתיבת "עומקא דפרשה".
המערכת מתיחסת לתגובות רק תחת שם מלא.
(בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת).

לחברותא
בכל שעות היממה
התקשר עכשיו: 9141217

למען עתיד ילדיך
תכנית "שמח תשמח"
לפרטים: 057-7148888

בהשתתפות
רהיטי הקריה
רח' שדי חמד 1

תורמים ורזאים ישועות

